

Hudičeve podrobnosti Pirjevčevih fantazij

Jože Pirjevec: *Partizani* – knjiga, zaradi katere bo še marsikoga bolela glava

»Dr. Repe je stopil v studio, ne da bi pozdravil oz. pogledal dr. Griesserjevo ali mene (pa nismo v sporu), tudi odšel je tako. De- lovalo je sovražno – kam to pelje?« se je pred kratkim vprašal dr. Jože Možina. 9. marca 2009, ko smo se srečali pred televizijskim omizjem, se je akademik prof. dr. Jože Pirjevec rokoval s prisotnimi, meni pa je rekel, da mi ne da roke.

Tako Repetu kot Pirjevcu sem omenil nekaj kritičnih pripomb. Repetu za vsebinsko ubožni knjigi *S puško in knjigo* ter knjigo ob stoletnici univerze v Ljubljani, Pirjevcu pa sem posvetil nekaj oddaj *Moja zgodba* na Radiu Ognjišče. Doslej nista odgovorila, se ne rokujeta.

Oddajo 8. aprila 2009 pa smo posvetili Pirjevcu, ki me je tožil, ker sem ugovarjal njegovemu zagovarjanju vojnih zločinov partizanske strani. Dogodek, ki je bil konec aprila 1945, je namreč postavil v začetek maja, metanju umorjenih v jamo pa je rekel pokop.

Podobne težave s hudičem, ki se skriva v podrobnostih, je imel Pirjevec tudi s knjigo *Tito in tovariši*. V štirih oddajah pod skupnim naslovom *Titoistični cirkus* sem septembra 2011 dokazoval, kako daleč od znanosti je navdušenje nad Titom zaneslo spoštovanega akademika, profesorja, politika.

Še bolj je potonil v *Partizanih* (Cankarjeva založba, 2020). Okoli 950 strani uvedejo besede o neverjetnih potovanjih skozi fascikle, o takih in drugačnih raziskovalnih avanturah. Pirjevec nam ponuja množice utrinkov iz zelo različnih virov, bogate literature, posebej so zanimiva preigravanja, kakšne vse kombinacije so imeli okupatorji, zavezniki, komunistična in protikomunistična stran ter drugi igralci v balkanski zmešnjavi. Velikanski kup gradiva ponuja marsikaj zanimivega.

Kronist s plašnicami?

Pirjevec sledi toku dogodkov in se premika po posameznih ozemelskih in tematskih poglavjih. Tako smo v Ljubljanski pokrajini in na začetku upora, pa že v Črni gori, nato pri operaciji Enigma, in hop v Srbijo in na Hrvaško.

To, kar uvršča Pirjevca med metodološko zastarele avtorje, pa je njegova delitev sveta na preživeti polarizaciji rezistenca-kolaboracija, revolucija-protirevolucija, osvoboditelji-izdajalci. To je vzorec, ki onemogoča spoznavne preboje. Prav tako ne upošteva preprostega dejstva, da stalinistična revolucija v Jugoslaviji s koncem vojne šele začela uresničevati svoje končne cilje. Če nehaš pripoved s pomladjo 1945, onemogočiš ustrezno primerjavo med delovanjem in posledicami nacionalsocializma, fašizma in stalinistične faze ti-

Dr. Jože Pirjevec in dr. Jože Dežman sta bila poleg nekdanjega vrhovnega sodnika Vasilija Poliča in raziskovalca arhivov Romana Leljaka maja 2015 gosta oddaje Razprava na TV Slovenija. Foto: spleet

toizma (slednja traja še desetletje in več po koncu vojne).

Pirjevčevi varuhi skrivnosti

Pirjevec posveti knjigo manom Janka Pleterskega in Dušana Bibra. Pri prvem med literaturo v partizanih ne navaja knjige *Narodi, Jugoslavija, revolucija* (pa je ta po utopičnih ciljih precej podobna *Partizanom*), pri drugem pa navede kar 30 besedil. Biber, ki je sicer umrl letos, je naveden tudi kot (posthumni?) recenzent. Oba in še drugo slovensko tovarišijo opisuje kot svoje zvezde vodnice. Njihov skupni imenovalac je, da so ostajali ujeti v ideološko kletko sistema ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil.

Pirjevec sicer navaja številne podatke in ocene, ki bi jih ti mentorji težko sprejeli. Tako v sklepnih besedi poudari, da so množični umori vojnih ujetnikov in civilistov po vojni za stalinistično vodstvo partizanskega gibanja »poraz, od katerega si niso nikoli opomogli«, da so se tudi oni sami dušili »pod jarmom diktature« ...

Toda na drugi strani Pirjevčevi navijaški izpadi celo presegajo njegove mentorje. Tisti, ki dezertirajo od partizanov k domobrancem, so po Pirjevcu »kmečki ljudje, polizobraženi nemaniči«. Hujskajo pa jih »derviško vdani laiki, tercijske ženske in inkvizitorski fanatiki«. Lambert Ehrlich je kar »edini kvizling v zasedeni Evropi«. Itd., ipd. ... Ali niso take karakterizacije osovražnih drugih pristajanje na Kardeljevo »čiščenje« v duhu genocidnega uničevanja manjvrednih bitij?

Uboga Slovenija in bratske republike

V *Partizanih* beremo, da pri razmahu partizanskega gibanja v Ljubljani »ni imelo postranske vloge tistih 15.000 slovenskih beguncev, ki so se pred vojno iz Julijske krajine zatekli v Ljubljano in

so bili odločno protifašistično usmerjeni«. Vir te trditve naj bi bil članek Toneta Ferenc. Vendar Ferenc piše o prihodu »beguncev z nemškega in madžarskega zasedbenega območja«. Torej ne gre za primorske begunce, ampak za gorenjske, koroške, štajerske in prekmurske. Takih vrotolomnih, začetniških napak v *Partizanih* kar mrgoli.

Ali fotografija pištole, s katero je bil umorjen ban Marko Natlačen, časti bratomorni zločin?

Na enem mestu navaja, da so partizani do poletja 1942 umorili v Ljubljanski pokrajini 250 oseb, na drugem pa, da so v valu revolucionarnega terorja pomladi 1942 samo na osvobojenem ozemlju Ljubljanske pokrajine umorili »od 350 do 500 ljudi«. Pa vendar Pirjevec pozna knjigo Jožeta Možine, ki našteje več kot tisoč umorjenih civilistov v Ljubljanski pokrajini do poletja 1942. In dokaže, da so komunisti s takim terorjem izzvali ljudsko vstajo podeželskega prebivalstva proti sebi in s tem državljansko vojno.

V seznamu virov in za Slovenijo manjkajo številna temeljna dela. Pa naj gre za *Sodobno slovensko zgodovino* Inštituta za novejšo zgodovino ali za *Razdvojeni narod* Tamare Griesser Pečar ali pa za spregled celotnega korpusa *Knjižnice NOV in POS*. Da ne omenjamo temeljnih del o okupatorskem terorju, posameznih tematskih obravnav partizanskega gibanja itd. Pirjevec ne upošteva niti popisa žrtev druge svetovne vojne in stalinistične revolucije Inštituta za novejšo zgodovino.

Omenimo še, da se sprašujemo po merilih za izbor fotografij in se čudimo nekaj nerazumljivim napakam pri podnapisih. Ali fotografija pištole, s katero je bil umorjen ban Marko Natlačen, časti bratomorni zločin?

Podobno porazno stanje poznavanja virov in literature kot za Slovenijo je žal tudi za druge nekdanje jugoslovanske republike.

Kako Pirjevec izgubi partizane in komuniste?

Pirjevec poudarja, kako brezobzirno so komunisti prevzeli partizansko gibanje v najbolj stalinistični totalitarni maniri. Vendar težava je drugje. Razen opisov dvornega kroga stalinistične elite ne pove kaj dosti ne o partizanih ne o komunistih. Tako ne navaja popisa partizanov leta 1941 v Sloveniji, ki ga je minuciozno obdelal Ivan Križnar. Tragično je, da ne razume, da v partizanskem gibanju niso imeli statusa borca le vojaki partizanskih enot in politični policisti, ampak tudi cela vojska poklicnih političnih organizatorjev partizanskega gibanja in oboroženih pripadnikov drugih organizacijskih oblik – od polvojaških do oblastnih.

Pirjevcu številke ne pomenijo kaj dosti. Če navede, da partizanska vojska v nemških operacijah po kapitulaciji Italije izgubi okoli 20 odstotkov moštva, bi lahko še dodal, da to pomeni izgubo okoli 5000 oseb. Toda Pirjevca partizanska vojska ne zanima niti toliko, da bi nam povedal, koliko je bilo slovenskih partizanov. Ali meni, da jih je bilo 100.000 ali 80.000 ali kaj tretjega?

Še bolj kot partizani izginejo komunisti. Nič o tem, kako se žrtvujejo, kako z množičnim sprejemanjem v Komunistično partijo in Zvezo komunistične mladine zagotovijo popolno komunistično dominacijo v partizanskem gibanju. Nič o njihovih povojnih poteh, tudi nič o tem, da večina sprejetih v drugi svetovni vojni in po njej tako ali drugače zapusti Komunistično partijo oz. Zvezo komunistov.

Tudi pravni oceni statusov in ravnanj vojskujočih se strani se Pirjevec raje izogne, bolj moralizira. Morda bi mu lahko zastavili praktično vprašanje. Ko so ogroženi ranjeni v jami Ogenjca, jih bolničarka Mimi postrela. Ali je prav, da njeno dejanje slavijo kot vrednoto NOB, ali bi jo morali po pravnih standardih obravnavati kot vojno zločinko?

Naša zgodba

Na nekaj več Pirjevčevih partizanskih težav sem opozoril tudi v oddaji *Moja zgodba* dne 21. junija 2020.

Ob vsem upoštevanju velikih naporov pri pisanju *Partizanov* lahko sklenemo, da bo zaradi zastarelosti koncepta, ideološke pristranosti, raznovrstnih pomanjkljivosti in številnih dejstvenih napak v *Partizanih* bolela glava marsikoga. Zato o vsem tem predlagam nadaljnje strokovne, pa tudi vsakršne druge razprave. Tudi o tem, ali so Pirjevčevi *Partizani* v čast ali sramoto SAZU.

Jože Dežman